

CZU: 371.26

## EVALUAREA FORMATIVĂ - ABORDARE DESCRIPTIVĂ

*Angela TELEMAN, dr., conf.univ.*

*UPS „Ion Creangă”, RM*

*Cristina BUZILA, grad did. I,*

*LT „Lucian Blaga” mun. Bălți, RM*

**Abstract.** *The formative assessment generated the fundamental change of optics on the school evaluation. This type of assessment has a procedural and dynamic character. It is an assessment for learning, as it is based on the regulation or self-regulation of learning. The intended effects aim at the formation of intrinsic motivation, the development of self-esteem based on the education of self-assessment skills, the promotion of interpersonal skills in the context of mutual assessment, the dynamization of learning autonomy and self-education.*

**Key-words:** *formative assessment, regulation.*

Efectele evaluării rezultatelor școlare se răsfrâng, cu precădere, asupra a trei arii majore: instruire, învățare și cerințele societății. Evaluarea este indispensabilă actului educațional și, în acest sens, solicită o abordare minuțioasă din partea cadrelor didactice, deoarece informațiile privind rezultatele elevilor constituie o sursă de îmbunătățire a activităților de instruire și de predare.

Interesul pentru evaluarea în acțiune, în desfășurare este împărtășit de comunitatea științifică și academică. Evaluarea ca proces trebuie să reflecte tendința de a depăși înțelegerea acesteia ca instrument de măsură și control și abordarea ei din perspectiva unui demers plurireferențial, integrat, comprehensiv, centrat pe învățare, pe procesele cognitive ale elevului, pe (auto-) reglarea cunoașterii.

Această caracteristică, în prezent, este caracteristica esențială a evaluării și o reprezintă în termeni de procese și nu de proceduri de măsurare a rezultatelor învățării. Termenul clasic este înlocuit cu cel de activitate evaluativă, care presupune desfășurare, procesualitate, reglare, autoreglare etc. Din perspectiva modernă, a evalua înseamnă a desfășura o activitate care însoțește pas cu pas procesul de predare-învățare [4].

Deplasarea evaluării spre procesele mentale ale celui care învață s-a datorat influențelor psihologiei cognitive. Schimbarea obiectului evaluării de la produs spre proces nu s-a petrecut automat, ci după multe căutări și ezitări. Evaluarea a continuat și continuă în bună măsură să se ocupe și astăzi de aspectele sumative, urmărește, din păcate, să clasifice elevii, să certifice, în loc să se străduiască, să identifice cauzele dificultățile întâmpinate de elevi în învățare, să regleze procesul.

Conceptul care a generat schimbarea fundamentală de optică asupra evaluării a fost cel de evaluare formativă, promovat la sfârșitul anilor 1960 în secolul trecut. Introducerea acestui nou concept a reprezentat atenționarea pedagogilor asupra faptului că obiectul lor de studiu în domeniul evaluativ, în consens cu ideile psihologiei cognitive, trebuie să-l reprezinte cu

prioritate procesele de învățare ale elevilor și nu comportamentele manifestate de aceștia ca rezultat al învățării [3].

Achizițiile din domeniul psihologiei cognitive și din alte științe conexe stimulează evoluții importante în domeniul educațional, cu impact puternic asupra procesului evaluativ, înțeles din ce în ce mai mult ca o activitate ce pendulează între cogniție și metacogniție [2]. Acestea sunt repere indisolubile în constituirea teoriei contemporane a evaluării, care a fundamentat conceptul de evaluare formativă, în opoziție cu evaluarea sumativă. Preocupată de acest aspect, Meyer G. arată că, în 1967, M. Scriven, cercetând mediul de formare, introduce noțiunea de evaluare formativă în domeniile programelor de instruire [apud 9].

Evaluarea formativă, după M. Marinescu, se asociază cu promovarea unei noi maniere de a interpreta și practica evaluarea școlară. Evaluarea formativă este forma de evaluare care se realizează pe tot parcursul unui demers pedagogic, este frecventă sub aspect temporal și are ca finalitate remedierea lacunelor sau erorilor săvârșite de elevi (Bloom). Evaluarea formativă, după G. Meyer, nu-l judecă pe elev și nu-l clasează pe elev, ea compară performanța acestuia cu un prag de reușită stabilit dinainte [5].

Strategia de evaluare formativă este complementară cu celelalte strategii de evaluare. Fiind într-o strânsă interdependență, strategiile de evaluare îndeplinesc funcții prin intențiile atribuite procesului de evaluare, care se modifică fundamental din perspectiva evaluării moderne integrate organic procesului de învățământ [8]:

**Tabelul 1.1. Funcțiile evaluării în secvența de învățare după M. Minder.**

Înainte de acțiunea de formare	În timpul acțiunii de formare	După acțiunea de formare
<i>Tip de evaluare:</i>	<i>Tip de evaluare:</i>	<i>Tip de evaluare:</i>
Diagnostică	Formativă	Sumativă
Prognostică	Progresivă/de progres	Finală
Predictivă	<i>Funcții:</i>	<i>Funcții:</i>
<i>Funcții:</i>	Reglare	Verificare
Orientare	Facilitare a învățării	Certificare
Adaptare	<i>Centrată pe:</i>	<i>Centrată pe:</i>
<i>Centrată pe:</i>	Procese	Produsele învățării
Elev și caracteristicile sale	Activitate	

Evaluarea formativă are impact formativ și trebuie apreciată atât din perspectiva elevului cât și a profesorului. Efecte în planul activității elevului [2]:

- Îi oferă o confirmare a învățării în mod operativ și frecvent;
- Îl ajută să depisteze dificultățile și să le depășească;
- Îi sugerează proceduri de corecție sau de remediere imediată;
- Îl informează asupra comportamentelor sale cognitive intermediare care îl conduce spre cele terminale;
- Elevul nu este judecat, nu primește note sau calificative, nu este supus clasificării;
- Încurajează punerea de întrebări și reflecții sau motivează și stimulează eforturile de învățare;
- Sprijină efortul de autoevaluare.

Efecte în planul activității profesorului:

- Acesta beneficiază de o conexiune inversă imediată despre relevanța și performanțele demersului său didactic;
- Oferă posibilitatea tratării diferențiate a elevilor;
- Poate detecta dificultăți, confuzii, greșeli, intervenind imediat pentru ameliorarea situației.

În literatura de specialitate este analizat și conceptul de *evaluare formatoare*. Evaluarea formatoare este considerată forma perfectă/desăvârșită a evaluării formative. reprezintă o nouă etapă, superioară de dezvoltare a evaluării formative, care va fi funcțională odată cu instaurarea obiectivului de asumare de către elevul însuși a propriei învățări: la început conștientizarea, eventual negocierea obiectivelor de atins și apoi integrarea de către subiect a datelor furnizate prin demersul evaluativ în administrarea propriului parcurs. Caracteristica dominantă a evaluării formatoare este de a însoți și de a facilita învățarea. Din acest punct de vedere, evaluarea formatoare este o formă desăvârșită a evaluării formative. Această concepție, calificată drept o evaluare formatoare, are drept scop promovarea activității de învățare ca motor motivațional pentru elev, precum și ca sprijin în conștientizarea metacognitivă [7].

Ideea centrală a evaluării formatoare constă în înțelegerea de către elev importanței reprezentării scopului de atins, în convingerea că el însuși este capabil să-și regleze activitatea de învățare, să regleze/autoregleze/corijeze acest proces.

Evaluarea ca proces de reglare - autoreglare a învățare, funcția ei esențială constă, în învățământul actual în a clarifica elevului ceea ce trebuie să învețe, în a-i produce conștientizarea privind traseul învățării și a face funcțională reglarea și autoreglarea didactică. Autoevaluarea este elementul central al metacogniției. Autocorectarea, autoevaluarea reprezintă cuvintele de ordine. G. Nunziati explică schimbarea vizată, prezentând în același timp baza teoretică a acestei forme de evaluare: *evaluarea formativă trebuie să fie și formatoare, pentru că pornind de la tehnicile de măsurare și de la definirea obiectivelor la un dispozitiv pedagogic mai larg și care să permită un grad mai ridicat de reușită, evaluarea nu trebuie să fie doar un instrument de control ci și un instrument de formare, de care elevul va dispune pentru a urmări obiectivele personale și pentru a-și construi propriul parcurs de învățare* [7].

Evaluarea formatoare se centrează pe competență și pe produs. Ideea centrală a acestei teorii este aceea că evaluarea formativă devine eficace când se transformă în autoevaluare și reglează procesul învățării.

Conceptul de evaluare formatoare își propune să înlocuiască cel de evaluare formativă, care de fapt se suprapune după M. Manolescu. Caracteristica acestei versiuni este aceea că valorează mai mult relația predare-învățare și încearcă să articuleze mai bine fazele esențiale ale acestei din urmă în funcție de eficacitatea pedagogică [8].

Deplasarea accentului de la evaluarea formativă la evaluarea formatoare are la bază intenția de a centra demersul pedagogic pe reglarea asigurată pentru elevul însuși, distingând-o de evaluarea formativă în care reglarea privește cu prioritate strategiile pedagogice ale profesorului.

Ideile centrale ale evaluării formative și formatoare pot fi formulate sintetic astfel [3]:

1. Este foarte important înțelegerea de către ele a scopurilor de atins, a produsului dar mai ales a particularităților traseului, ale procesului de învățare;

2. Elevul însuși este capabil/cel mai în măsură să-și regleze activitatea de învățare; doar el este în stare să-și regleze/autoregleze/corijeze acest proces.

Evaluarea formativă este evaluarea care-l ajută pe elev să învețe sau, mai exact, care contribuie la reglarea continuă a învățării. Se introduce, astfel, termenul de *reglare*.

Evaluarea formativă este integrată în învățământ, diferențiată în funcție de elev, dinamică, făcută de elev sau de profesor, având trei demersuri [8]:

- **Strângere de informații**- reflecție asupra obiectului de învățământ, asupra naturii sale cognitive, asupra statutului epistemologic, asupra metodologiei și evoluției istorice;
- **Interpretarea informațiilor** – cercetarea condițiilor de însușire a conținuturilor de către elevi - starea dezvoltării, achizițiile anterioare necesare, reprezentări și concepții, capacități, atitudini și interese – cercetarea strategiilor de învățare și a obstacolelor obișnuite;
- **Luarea deciziilor** – intervenții didactice legate de obiective și adaptate elevilor, cum ar fi organizarea situațiilor și a secvențelor didactice sau a mijloacelor de învățământ în cadrul instituțional sau social în care se derulează.

Evaluarea formativă constă și în anumite reglări metacognitive, care susțin procesul de autoreglare al elevului și care se aplică tot pe trei niveluri [5]:

1. Nivelul I – reglări on-line integrate în procesul de instruire:

- Acționează în planul gândirii reprezentative;
- Au în vedere fraza de început, suporturile, materialele didactice, operele de referință consultate;
- Instrumentele de evaluare formativă.

2. Nivelul II – reglări referitoare la sarcina de realizat:

- Presupun recitirea și discutarea sarcinii cu membrii grupului, corectarea greșelilor, revederea acestora;
- Implică o distanțare critică de vizavi de propria creație/productie;
- Conduc la o exploatare mai bună a resurselor.

3. Nivelul III – reglări legate de gestionarea relațiilor de sarcini și contextele didactice:

- Presupun o implicare a contextelor particulare ale vieții școlare și sunt adecvate claselor dinamice, unde procesul școlar nu este coordonat pas cu pas de profesor.

Operațiile de reglare ar fi următoarele [8]:

**Tabelul 1.2. Efectele operațiilor de reglare.**

Operații de reglare	1.Reglări online	2.Gestionarea sarcinii/situației	3.Gestionarea relațiilor sarcină-situație
<b>anticiparea</b>	A prevedea șirul ideilor	A planifica intervențiile	A rezerva timp pentru intervenții
<b>controlul</b>	A corecta	A soluționa	A verifica
<b>adaptarea</b>	A adăuga	A efectua transformări	A căuta și completa

Evaluarea formativă urmărește un scop pedagogic, demonstrată de M. Minder prin prezentarea calităților în comparație cu cea sumativă:

<b>Evaluarea formativă</b>	<b>Evaluarea sumativă</b>
<i>Este analitică</i> : este evaluarea specifică a unui obiectiv operaționalizat.	<i>Este globală</i> : este evaluarea generală a asimilării unei materii.
<i>Este continuă</i> : este frecventă, înscriindu-se în desfășurarea însăși a învățării.	<i>Este punctuală</i> : intervine în momente precise, încheind un capitol.
<i>Este diagnostică</i> : îl situează pe elev în raport cu obiectivul, identifică erorile și decelează punctele slabe ale învățării.	<i>Este statistică</i> : situează notele individuale în distribuția ansamblului de note.
<i>Este corectivă</i> : duce la activități de ajustare, asigurând ori consolidând stăpânirea obiectivului.	<i>Este normativă</i> : realizează o constatare în termeni de succes și de eșec.

Evaluarea formativă are drept scop să-l informeze pe cel ce învață și pe profesor în privința gradului de atingere a obiectivelor. Ea asigură reperarea, scoaterea la iveală, identificarea și analiza dificultăților cognitive ale fiecărui elev și îl incită pe profesor să elaboreze dispozitive de remediere.

Procedura formativă este parte integrantă a strategiei didactice, ea intervine imediat la sfârșitul unității de învățare, ca să-i amelioreze eficacitatea. Ea acordă o valoare diagnostică și un statut pozitiv disfuncției și erorii, care devin indicatori ai dificultății de învățare. Ea este o preocupare pedagogică și nu asumă nici o funcție socială sau administrativă. Ea evaluează competența vizată și capacitatea mobilizată, adică produsul și procesul [10].

Evaluarea formativă este o reglare în funcție de neajunsuri, care nu intervine decât în ultima instanță, când alte forme de reglare și-au epuizat provizoriu posibilitățile.

Liniile directe ale conceptului de evaluare formativă [9]:

- este o evaluare criterială, bazată pe obiectivele învățării;
- semnifică faptul că evaluarea face parte din procesul educativ normal;
- „nereușitele” elevului sunt considerate ca momente în rezolvarea unei probleme și nu ca slăbiciuni ale acestuia;
- intervine în timpul fiecărei sarcini de învățare;
- informează elevul și profesorul asupra gradului de stăpânire a obiectivelor;
- permite profesorului și elevului să determine dacă acesta din urmă posedă achizițiile necesare pentru a aborda sarcina următoare, într-un ansamblu secvențial;
- asigură o reglare a proceselor de formare (a elevului) cu scopul de a-i permite o adaptare a activităților de învățare;
- are ca scop să îndrume elevul să surmonteze dificultățile de învățare;
- este internă procesului de învățare, este continuă, mai curând analitică și centrată mai mult pe cel ce învață decât pe produsul finit;
- acest tip de evaluare devine util atât pentru elev cât și pentru profesor.

Elevul din clasele primare, astfel, i se asigură condiții favorabile pentru edificarea comportamentului performanțial de succes într-un ritm confortabil și în contextul individual al formării personalității. Efectele urmărite vizează menținerea sănătății psihofiziologice a școlarii mici, formarea motivației intrinseci, dezvoltarea stimei de sine în baza educării capacităților de autoevaluare, favorizarea competențelor interpersonale în contextul evaluării

reciproce, sprijinirea competențelor de învățare, dinamizarea autonomiei învățării și a autoeducației.

Activitatea evaluativă formativă este reglementată, în clasele primare, de următoarele documente:

1. *Curriculum național. Învățământ primar*, aprobat prin Ordinul MECC nr. 1124 din 20.07.2018.
2. *Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar*, aprobată prin Ordinul MECC nr. 1468 din 13.11.2019.
3. *Ghid de implementare a metodologiei privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar, clasele I-IV*. Chișinău: ©MECC, 2019.

Evaluările formative se proiectează pentru fiecare disciplină școlară în proiectarea didactică de lungă durată, de ex. disciplina Științe:

### ADMINISTRAREA DISCIPLINEI

Nr. de ore/săpt.	Nr. de ore/an
1	34

Unitățile de învățare	Nr. ore	Nr. evaluări			Obser vații
		EI	EFE	ES	
<b>Semestrul 1</b>					
1. Vara	6	1	1		
2. Toamna	10	1	1	1	
<i>Total semestrul 1</i>	16	2	2	1	
<b>Semestrul 2</b>					
3. Iarna	7	1	1		
4. Primăvara	11	1	1	1	
<i>Total semestrul 2</i>	18	2	2	1	
<b>Total an:</b>	34	4	4	2	

Ca practică operantă, evaluarea formativă are următoarele avantaje [3]:

- Redimensionează, influențează permanent predarea;
- Integrează evaluarea în procesul de predare, le corelează, înlăturând optica tradițională că evaluarea urmează predării;
- Orientează crearea designului educațional, a situației de învățare active;
- Ghidează alegerea eficiente, cu efecte imediate;
- Certifică formarea și dezvoltarea competențelor, prin centrarea pe procese;
- Sporește interacțiunea didactică,
- Stimulează inovația didactică, prin necesitatea adaptării demersurilor la personalitatea fiecărui elev în parte;
- Conferă transparență evaluării;
- Valorizează pozitiv subiectivitatea în evaluare.

## BIBLIOGRAFIE

1. BOCOȘ, MUȘATA-DACIA. Instruirea interactivă. Iași: Polirom., 2013, 470 p.
2. CABAC, V. Trei fațete ale evaluării: estimarea, înțelegerea, verificarea, În: Revista de teorie și practică educațională Didactica Pro, Chișinău 2005, nr. 5-6 (33-34), p. 37-45.
3. CRISTEA, S. Dicționar de pedagogie. Chișinău-București: Ed. Litera, 2000, 398 p.
4. CUCOȘ, C. Teoria și metodologia evaluării. Iași: Polirom, 2008, 272 p.
5. FRUMOS, FL. Didactica. Fundamente și dezvoltări cognitive. Iași: Polirom, 2008, 214 p.
6. JOIȚĂ, E. Eficiența instruirii: Fundamente pentru o didactică praxiologică. București: Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 1998, 300 p.
7. LISIEVICI, P. Evaluarea în învățământ: teorie, practică, instrumente. București: Aramis Print S.R.L., 2002, 304 p.
8. MINDER, M. Didactica funcțională. Chișinău: Cartier, 2001, 346 p.
9. OPREA, O. Didactica nova. Teoria instruirii. Partea I, Chișinău: Editura Lumina, 1992, 294 p.
10. STOICA, A.; MUSTEAȚĂ, S. Evaluarea rezultatelor școlare, Ghid metodologic. Chișinău: Liceum, 1997, 175 p.
11. ȘTEFAN, M. Lexicon pedagogic, București: Aramis Print, 2006, 384 p.
12. VOGLER, J. (coordonator). Evaluarea în învățământul preuniversitar. Iași: Polirom, 2000, 288 p.